

Postępowania habilitacyjne według znowelizowanych przepisów – analiza wielowymiarowa

Waldemar Walczak

Procedury oraz kryteria stosowane w postępowaniach awansowych pracowników nauki w ostatnich latach stały się w Polsce przedmiotem ożywionych dyskusji i sporów. Przygotowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego rozwiązania oraz przeprowadzona w 2011 roku nowelizacja przepisów prawnych przede wszystkim miały doprowadzić do wypracowania przejrzystych i merytorycznych zasad oceny kandydatów, w szczególności tych aspirujących do miana samodzielnych pracowników nauki. Biorąc pod uwagę fakt, że od 1 października 2013 r. postępowania awansowe w nauce są prowadzone wyłącznie na podstawie znowelizowanej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, zasadne wydaje się podjęcie próby podsumowania dotychczasowych postępowań, które były realizowane według nowych zasad.

Celem opracowania jest wyjaśnienie i omówienie uwarunkowań organizacyjno-prawnych postępowań habilitacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem stosowanych przez recenzentów kryteriów oceny dorobku i osiągnięć kandydatów. Rozważania rozpoczyna przybliżenie aspektów teoretycznych poruszanej problematyki (z odniesieniem do konkretnych aktów prawnych), a kolejna część artykułu zawiera syntetycznie ujęte najważniejsze spostrzeżenia i wnioski, które są pokłosiem badań przeprowadzonych w przedmiotowym zakresie.

Wszczęcie procedury habilitacyjnej – podstawy prawne

Znowelizowane przepisy prawa wprowadzone Ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach

naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 84 poz. 455, ze zmianami)¹, zakładają m.in. wprowadzenie kilku istotnych zmian dotyczących procedur, według których są prowadzone postępowania awansowe w nauce². Podstawowe wymagania formalno-prawne, jakie musi spełniać osoba zamierzająca wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego, zostały zdefiniowane w art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 poz. 595, ze zm.)³. Zgodnie z brzmieniem art. 16 ust. 1. *do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną*. Oznacza to, że kandydaci posiadający stosowny dorobek mają jednakowe prawo ubiegania się o wszczęcie procedury habilitacyjnej, a na wstępnym etapie rozpatrywania wniosku brane są pod uwagę trzy kluczowe przesłanki, które muszą być spełnione łącznie. Warto podkreślić, że ustawodawca nie doprecyzował, iż stopień doktora musi być uzyskany w tej samej dyscyplinie naukowej, w której osoba ubiega się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, ponieważ rozstrzygające znaczenie ma zdobyty dorobek naukowy. *Osiągnięcie, o którym jest mowa w ust. 1, może stanowić:*

- *dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo jednotematyczny cykl publikacji,*

¹ Zob. szerzej: ujednolicony tekst ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164 poz. 1365, ze zm.), <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/szkolnictwo-wyzsze/artukul/ujednolicony-tekst-ustawy-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym/>, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20110840455>, [12.09.2013].

² W okresie od 1 października 2011 r. do 31 września 2013 r. przewody doktorskie i habilitacyjne oraz postępowania o nadanie tytułu profesora mogły być prowadzone na podstawie wcześniejszych przepisów, tj. obowiązujących przed nowelizacją ustawy o stopniach i tytule naukowym z 14 marca 2003 roku. Natomiast od dnia 1 października 2013 r. postępowania awansowe w nauce (przewody doktorskie i habilitacyjne, a także postępowania o nadanie tytułu profesora) mogą być prowadzone wyłącznie w oparciu o znowelizowaną ustawę o stopniach i tytule naukowym.

³ Zob. szerzej: ujednolicony tekst ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 poz. 595, ze zm.), <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/reforma-szkolnictwa-wyzszego/tekst-ujednolicony-ustawa-o-stopniach-naukowych-i-tytule-naukowym-oraz-o-stopniach-i-tytule-w-zakresie-sztuki/>, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20030650595>, [12.09.2013].

- *zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne,*
- *część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.*

Należy w tym miejscu zauważyć, że ustawodawca nie wprowadza żadnych ograniczeń czasowych, jeśli chodzi o daty publikacji dzieła lub innych prac, które habilitant uznaje za jednotematyczny cykl publikacji. Najważniejsza zmiana w porównaniu do poprzednich przepisów polega na tym, że *postępowanie habilitacyjne wszczyna się na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, skierowany wraz autoreferatem do Centralnej Komisji* (art. 18a ust. 1). We wniosku habilitant wskazuje wybraną przez siebie jednostkę organizacyjną, która posiada stosowne uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego w danej dyscyplinie naukowej (art. 18a ust. 2). Wniosek wraz z autoreferatem, a także recenzje są udostępniane do wiadomości publicznej na stronie internetowej Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów⁴.

W obiektywnej ocenie nowe procedury zmierzają do zapewnienia jawności i przejrzystości prowadzonych postępowań, co jest niepodważalnym elementem pozytywnych reform w systemie polskiej nauki. Dodatkowo ich wdrożenie jest dowodem transparentności przedsięwzięć finansowanych z pieniędzy publicznych, dzięki umożliwieniu zainteresowanym osobom zapoznania się z dokumentacją prowadzonych postępowań i monitorowania tych procesów, co w efekcie znacząco pogłębia zaufanie do państwa i jego organów. Lektura dostępnych autoreferatów i recenzji habilitacyjnych jest bez wątpienia cennym źródłem wiedzy oraz inspiracji dla młodych pracowników nauki, którzy mogą nie tylko poznać aktualne trendy i dokonania w danej dyscyplinie naukowej, ale także lepiej zrozumieć stosowane w praktyce kryteria oceny dorobku naukowego. Przeprowadzenie pogłębionych – wszechstronnych i wnikliwych – analiz porównawczych upublicznionych dokumentów może prowadzić do interesujących spostrzeżeń oraz wniosków.

Szczegółowe zasady oceniania dorobku naukowego i kryteria, jakie są brane pod uwagę, zostały określone w stosownych rozporządzeniach wykonaw-

czych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁵. Warto jednakże zauważyć, że ustawodawca, wskazując wiele różnorodnych czynników branych pod uwagę przy dokonywaniu oceny dorobku naukowego i aktywności badawczej habilitantów, kierował się przede wszystkim dążeniem do ograniczania potencjalnej uznaniowości sporządzanych recenzji, wzmacniając jednocześnie potrzebę bezstronności oraz argumentacji merytorycznej. Można zatem sądzić, że znowelizowane przepisy prawne powstały w celu wyeliminowania subiektywizmu dokonywanych ocen, jak również systematycznego zwiększania wymagań stawianych kandydatom na samodzielnych pracowników nauki, co z pewnością można postrzegać jako korzystne rozwiązanie, będące przejawem dbania o wysoką jakość awansów zawodowych i rozwój nauki w Polsce.

Recenzje w postępowaniach habilitacyjnych w dziedzinie nauk ekonomicznych – stosowane kryteria oceniania dorobku

Jak wspomiano wcześniej, kryteria oceny dorobku naukowego zostały zdefiniowane w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku. Istotnym elementem, który ma również wpływ na prawidłowe sporządzanie recenzji, jest publikacja opracowana przez Zespół do spraw Etyki w Nauce, zatytułowana *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce*⁶, która jest wyrazem *głębokiej odpowiedzialności uczonych za pielęgnowanie i propagowanie w środowisku przejrzystego, rzetelnego, uczciwego i pozbawionego protekcjonizmu uprawiania nauki*⁷. W rekomendacjach zawartych w omawianej publikacji można przeczytać między innymi, że *prawidłowo przygotowana recenzja powinna być logicznie spójna i utrzymana w tonie rzeczowym, nie może być zdawkowa, a jej konkluzje powinny być jasne i jednoznaczne*. Dodatkowo, recenzja ma *rzetelnie odzwierciedlać zawartość recenzowanego dorobku naukowego, a także zawierać wyraźne i dobrze uzasadnione oceny poszczególnych składników przedstawionej recenzentowi dokumentacji*⁸. Oznacza to, że podstawowym oczekiwaniem wobec recenzentów jest sprawiedliwość i bezstronność w formułowaniu sądów wartościujących oraz ocen.

⁴ Zob. szerzej: <http://www.ck.gov.pl/index.php/postepowania-awansowe/postepowania-habilitacyjne/dziedzina-nauk-ekonomicznych>, [12.09.2013].

⁵ Zob. szerzej: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196 poz. 1165) oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 204 poz. 1200), http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Menu02&news_cat_id=117&layout=1&page=0, [12.09.2013].

⁶ Zob. szerzej: *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2011, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Publikacje/20110216_MNISW_broszura_210x210.pdf, [04.09.2013].

⁷ *Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce*, dz.cyt., s. 3–4.

⁸ Tamże, s. 16.

Warto w tym miejscu podkreślić, że w postępowaniach habilitacyjnych rozstrzygające znaczenie ma podsumowująca ocena recenzenta, która w jednoznaczny sposób przesądza o tym, czy dany kandydat ma osiągnięcia *stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej*. Na tym tle rodzi się uzasadnione pytanie: według jakich mierników można dokonać obiektywnej, rzetelnej i sprawiedliwej oceny faktu, czy zdobyty dorobek naukowy może być uznany za znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej? Bardzo ważnym elementem jest rozumienie słów „wkład” oraz „znaczny”, które w pewnych dyscyplinach naukowych mogą być subiektywnie postrzegane, niedookreślone i wieloznaczne.

Wydaje się, że w pierwszej kolejności należy się odwołać do rozumienia terminu nauka⁹. Może być ona pojmowana jako *system wiedzy gwarantujący obiektywne poznanie rzeczywistości*¹⁰. Jerzy Apanowicz dodaje, że nauka w aspekcie czynnościowym (funkcjonalnym) obejmuje również *przedstawianie twierdzeń i praw naukowych za pomocą metod badawczych zapewniających prawdziwe, zasadne, pełne, ścisłe i uporządkowane poznanie danego przedmiotu lub obszaru badań*. Oznacza to, że tworzenie i rozwijanie nauki można utożsamiać z działalnością badawczą przybliżającą do wyjaśnienia i lepszego zrozumienia badanych zjawisk oraz procesów, które występują w rzeczywistości. Nauka w aspekcie treściowym jest *systemem należycie uzasadnionych pojęć, twierdzeń i hipotez zawierających możliwie obiektywną i adekwatną na danym etapie rozwoju poznania naukowego oraz praktyki społeczno-gospodarczej wiedzę o zjawiskach, procesach, strukturach, zależnościach i prawidłowościach w określonej dziedzinie nauki*¹¹. Wynikiem dociekań naukowych będzie m.in. formułowanie nowych twierdzeń, które będą odzwierciedlały zdiagnozowane związki i dostrzeżone wzajemne współzależności pomiędzy badanymi elementami, zjawiskami, procesami¹². Na podstawie zacytowanych poglądów można uznać, że wkładem w rozwój nauki są osiągnięcia badawcze oraz publikacje, które systematyzują i wzbogacają wiedzę teoretyczną, a także zawierają konkretne rozwiązania (wskazówki, zalecane metody działań) dla praktyki gospodarczej – istotne i przydatne z punktu widzenia zakresu problematyki badawczej, która jest domeną danej dyscypliny naukowej.

Podobnego zdania jest Bogdan Nogalski, który w sporządzanych recenzjach habilitacyjnych formułuje następujące rekomendacje – *postępowanie habilitacyjne ma odpowiedzieć na pytanie: czy habilitant osiągnął poziom rozwoju naukowego i posiadał sprawność badawczą umożliwiającą samodzielne wyznaczanie celów naukowo-badawczych i realizowanie badań naukowych*. W dalszej części autor stwierdza, że *dorobek naukowy kandydata do stopnia doktora habilitowanego można ocenić z punktu widzenia jego wkładu w rozwój teorii i/lub praktyki na podstawie jego przydatności do rozwiązywania – na gruncie określonej teorii naukowej – ważnego problemu praktycznego*¹³. W praktyce oznacza to, że recenzenci również oceniają umiejętności habilitanta w zakresie samodzielnego formułowania problemów badawczych oraz planowania i realizowania procesów badawczych, których efektem jest wygenerowanie wiedzy mającej istotne walory teoriopoznawcze, jak również aplikacyjne. Istotnym elementem oceny osiągnięć naukowych kandydatów jest zdolność zauważania aktualnych przeobrażeń zachodzących w realnym świecie, wytyczania interesujących problemów badawczych, trafność identyfikacji i diagnozy elementów tworzących wybrany fragment opisywanej rzeczywistości oraz podejmowania wszechstronnych analiz, przybliżających do lepszego poznania badanych zjawisk. Biorąc pod uwagę dostarczenie konkretnych argumentów, które stanowią potwierdzenie spełnienia wymagań określonych w art. 16 ust. 1 (tj. *znaczącego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej*), B. Nogalski w swoich recenzjach najczęściej podaje m.in. takie merytoryczne przesłanki:

- wskazanie nowych obszarów i możliwości badawczych,
- dostarczenie nowych narzędzi do identyfikacji i diagnozowania danej problematyki,
- dostarczanie nowej wiedzy na temat danej problematyki,
- dzieło stanowi ważny głos w dyskusji nad istotą i kierunkami rozwoju określonej koncepcji,
- nowatorstwo dzieła.

Można sądzić, iż zacytowane fragmenty stanowią dobry przykład konkretyzacji i uszczegółowienia merytorycznych przesłanek, wyrażających obiektywną i rzeczową argumentację dla rozpatrywania znaczącego wkładu w rozwój danej dyscypliny naukowej. Jest

⁹ Według definicji przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne PAN: *nauka, obejmująca swoim zakresem nauki ścisłe, przyrodnicze, społeczne i ekonomiczne, stanowi usystematyzowaną wiedzę uzyskiwaną przez obserwację i eksperymentowanie, badanie i rozmyślanie*. Przyjmuje się, że mimo występujących pomiędzy poszczególnymi dyscyplinami nauki istotnych różnic w zakresie stosowanych metod, jak i przyjętych praktyk, *wszystkie nauki posiadają podstawową cechę wspólną: opierają się na racjonalnej argumentacji i przedstawianiu sprawdzalnych dowodów materialnych lub rozumowych, a więc polegają na obserwacji przyrody lub ludzi oraz badaniu ich działań i wytworów*. Zob. Kodeks etyki pracownika naukowego, załącznik do uchwały nr 10/2012 z 13.12.2012 r., Warszawa 2012, s. 4.

¹⁰ J. Apanowicz, *Charakterystyka wiedzy o zarządzaniu*, [w:] B. Nogalski, J. Apanowicz, R. Rutka, A. Czermiński, M. Czerska, *Zarządzanie organizacjami*, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2002, s. 20.

¹¹ Tamże, s. 19–21.

¹² J. Apanowicz, *Metodologiczne elementy procesu poznania naukowego w teorii organizacji i zarządzania*, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu w Gdyni, Gdynia 2000, s. 21.

¹³ Zob. szerzej: Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów, <http://www.ck.gov.pl/index.php/postepowania-awansowe/postepowania-habilitacyjne/dziedzina-nauk-ekonomicznych>, [04.09.2013].

ważne, aby pamiętać, że zgodnie z ustawą recenzent ocenia „osiągnięcia naukowe”, co oznacza, że zadaniem habilitanta jest wskazanie we wniosku, które z jego publikacji naukowych w jego przekonaniu spełniają wymagania ustawowe (tj. wnoszą wkład w rozwój dyscypliny naukowej) oraz w jakiej dyscyplinie naukowej ma być prowadzone postępowanie¹⁴. W praktyce okazuje się, że w zdecydowanej większości przypadków kandydaci nadal przedstawiają do oceny jako osiągnięcie naukowe monografię habilitacyjną, a nie jednotematyczny cykl publikacji.

Uważne zapoznanie się z publicznie dostępnymi recenzjami skłania do zauważenia, że istotne znaczenie mają nie tylko sama liczba publikacji i ich walory merytoryczne. Dużą uwagę zwraca się również na miejsce wydania artykułów oraz umiędzynarodowienie przedstawianych wyników badań. Recenzenci szczególnie podkreślają fakt, że artykuły naukowe są publikowane w prestiżowych czasopismach o zasięgu krajowym¹⁵, co sprawia, że dorobek jest „komunikacyjnie nośny”. Zdarzają się jednak przypadki, gdy w niektórych recenzjach zawarte w monografii habilitacyjnej rozważania o podobnej treści co w pozostałych artykułach są odbierane negatywnie jako powielanie dotychczasowego dorobku¹⁶, podczas gdy w ocenie innych recenzentów takie rozwiązanie może przemawiać na korzyść autora. Jeśli bowiem część z tych publikacji zawiera własne wyniki badań habilitanta – oznacza to, że przeszły one z sukcesem przez sito recenzji czasopism i są szerzej znane w środowisku naukowym.

Analizując pozostałe kryteria, jakie są brane pod uwagę w procesie oceniania, warto zwrócić uwagę na fakt, że spełnienie niektórych z nich jest niestety w mniejszym stopniu zależne od samych habilitantów, ponieważ rozstrzygające znaczenie mają uwarunkowania instytucjonalne, tj. miejsce pracy i sytuacja panująca na danej uczelni. Do tych kryteriów można zaliczyć m.in. możliwość aktywnego uczestniczenia w konferencjach krajowych i międzynarodowych (bądź członkostwo w komitetach organizacyjnych),

wyjazdy na zagraniczne staże, możliwość udziału w projektach realizowanych z funduszy strukturalnych i kierowanie zespołami projektowymi, kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, nawiązywanie kontaktów z zagranicznymi partnerami, udział w konsorcjach i sieciach badawczych, pełnienie określonych funkcji w uczelni czy zasiadanie w komitetach redakcyjnych i radach czasopism naukowych. Brak osiągnięć kandydata w tym zakresie i fakt, że nie wykazuje on odpowiedniej aktywności (zaangażowania w te przedsięwzięcia), nie zawsze wynika wyłącznie z braku predyspozycji intelektualnych i zainteresowania ze strony pracownika naukowego¹⁷, a znacznie częściej ma swoje podłoże w innych uwarunkowaniach instytucjonalnych, o czym warto wspomnieć. Co więcej, samo postępowanie habilitacyjne jest czynnością administracyjną, z którą wiąże się określony koszt. Oznacza to, że jednostka wyrażająca zgodę na taką procedurę musi otrzymać stosowną opłatę za przeprowadzane czynności, jeśli nie dotyczą one osoby zatrudnionej na etacie w tej jednostce. Tak więc w przypadku osób, które pracują na wydziałach nieposiadających uprawnień do prowadzenia tego typu postępowań, konieczne jest uzyskanie zapewnienia, iż macierzysta jednostka (wydział, uczelnia) będzie skłonna pokryć te koszty, w przeciwnym razie kandydatom pozostaje sfinansowanie habilitacji z własnych środków.

Powszechną akceptację zyskuje pogląd, że każdy proces oceniania w swojej istocie wiąże się z pewną dozą subiektywizmu, co sprawia, że zawsze można dokonać szczególnego uwypuklenia zalet i walorów danej publikacji, jak również skoncentrować się głównie na wadach bądź pominięciu pewnych aspektów – możliwych perspektyw oraz ujęć danej problematyki niepoddanych wystarczająco wnikliwej eksploracji. Należy pamiętać, że nie ma dzieła idealnego, które by w swojej bezgranicznej doskonałości zawierało wszystkie możliwe analizy, rozważania, przemyślenia¹⁸. Gdyby tak było – nie powstawałyby kolejne

¹⁴ Jest ważne, aby pamiętać, że określenie dyscypliny naukowej, w której ma być prowadzone postępowanie, jest zadaniem habilitanta, natomiast recenzent ocenia zgodność problematyki badawczej oraz osiągnięć naukowych z zakresem i obszarem badań w danej dyscyplinie.

¹⁵ Uważa się, że trudno mówić o znacznym dorobku naukowym, jeżeli jest on niedostępny dla szerokiego kręgu specjalistów z danej dziedziny. Stąd coraz więcej wydawnictw decyduje się również na publikowanie czasopism naukowych w wersji internetowej, co znacząco poszerza możliwość zapoznania się z nimi przez zainteresowane osoby.

¹⁶ Zaskakujące może być to, iż przy tych samych zastrzeżeniach oceny końcowe dorobku bywają w recenzjach zróżnicowane, tj. są zarówno pozytywne, jak i negatywne.

¹⁷ Należy pamiętać, że spełnienie niektórych kryteriów nie jest zależne wyłącznie od wiedzy, umiejętności, osiągnięć naukowych i zaangażowania pracownika, lecz stanowi odzwierciedlenie decyzji, jakie podejmują inne osoby.

¹⁸ W literaturze przedmiotu można natrafić na pewne zalecenia i podpowiedzi dotyczące tego, jakimi cechami, które tworzą pewien wzorzec, powinna się charakteryzować rozprawa habilitacyjna. Taka standaryzacja może być jednak również odebrana jako brak oryginalności. Przyjmuje się, że *praca powinna być wąskim, zamkniętym i wyizolowanym przedsięwzięciem badawczym*, co można również postrzegać w kategorii zbytniego zawężenia spektrum prowadzonych analiz, a także niedostrzegania innych istotnych zależności związanych z omawianą problematyką badawczą. Z jednej strony mamy więc do czynienia z rekomendacją dotyczącą zawężania obszaru dociekań, a z drugiej strony interdyscyplinarność problemów badanych przez nauki o zarządzaniu w logiczny sposób przemawia na rzecz potrzeby prowadzenia bardziej wszechstronnych i wielopłaszczyznowych rozważań, które wydają się zasadne z punktu widzenia lepszego poznania badanej rzeczywistości. Por. M. Ciesielski, *Model rozprawy habilitacyjnej w naukach o zarządzaniu*, „Przeгляд Organizacji” 2011, nr 10, s. 3–5.

opracowania z danego zakresu, a nauka po prostu by się nie rozwijała. Dlatego też recenzenci w swoich ocenach powinni wykazywać wyczulenie i wrażliwość na drugiego człowieka, wszak to od ich arbitralnej decyzji często zależą dalsze losy zawodowe pracowników nauki. Wprowadzone zmiany, dzięki którym recenzje w postępowaniach awansowych są jawne i publicznie dostępne, mogą sprawiać, że wyrażane sądy wartościujące i formułowane końcowe opinie będą bardziej wyważone oraz obiektywne, ponieważ dokumenty, w których są zawarte, ujrzą światło dzienne¹⁹.

Czasami, choć – trzeba przyznać – bardzo rzadko, zdarzały się w recenzjach sformułowania i oceny, które nie miały relewantnych cech naukowej, merytorycznej argumentacji, a poczynione we wstępie negatywne komentarze odnosiły się np. do dojrzałego wieku habilitanta bądź jego miejsca pracy. Szanując prawo recenzenta do swobodnego wyrażania swoich myśli i poglądów, trzeba jednak zauważyć, że czynienie na wstępie niefortunnej uwagi, iż kandydat jest w określonym wieku (zblizonym do wieku emerytalnego), może być oceniane negatywnie z dwóch powodów. Po pierwsze, w środowisku naukowym przywiązuje się dużą wagę do uroczystego celebrowania jubileuszów wieloletniej pracy naukowej, a doświadczonych pracowników traktuje się z należnym szacunkiem i powagą. Po drugie, osiągnięcie wieku emerytalnego dla wielu naukowców nie jest przesłanką wykluczającą ich z możliwości kontynuowania aktywności zawodowej.

Inny przykład dotyczy używania w recenzjach zwrotów nacechowanych emocjonalnie, np. pisanie, że dana osoba wyraża „bałwochwalcze” opinie na temat swoich publikacji. Takie sformułowanie w większym stopniu może być wyrazem lekceważącego negowania dorobku drugiej osoby, niż odzwierciedleniem obiektywnej oraz merytorycznej argumentacji. Pokora, krytyka i umiejętność jej przyjmowania są zdecydowanie potrzebne mniej doświadczonym pracownikom nauki, ale wyrażane pod ich adresem zastrzeżenia muszą być konstruktywne i nie mogą wywoływać bezpodstawnego zaniżenia poczucia własnej wartości oraz przydatności zawodowej czy – co więcej – całkowicie deprecjonować wysiłku włożonego w wiele lat pracy naukowo-badawczej.

Istnienie wskazanych we wcześniejszych rozważaniach obiektywnych trudności związanych ze spełnieniem wygórowanych ustawowych kryteriów, potwierdza fakt, że dotychczas na stronie internetowej Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów nie

znalazły się żadne dokumenty będące podstawą przeprowadzenia w Polsce – według znowelizowanych procedur – postępowania o nadanie tytułu profesorskiego w jakiegokolwiek dziedzinie naukowej. Warto przy tym zauważyć, iż dokładnie tożsamą opinię wyraża Centralna Komisja, stwierdzając w swoim oficjalnym sprawozdaniu z działalności, że *tak niewielkie zainteresowanie kandydatów do tytułu profesora procedurą przewidzianą w nowelizacji ustawy wynika najprawdopodobniej z wprowadzenia bardzo trudnych do spełnienia dla kandydatów wymogów proceduralnych, a w szczególności do tytułu naukowego (np. posiadanie doświadczenia w kierowaniu zespołami badawczymi realizującymi projekty finansowane w drodze konkursów krajowych i zagranicznych; odbycie staży naukowych i prowadzenie prac naukowych w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych)*²⁰.

Wnioski z przeprowadzonych badań

Wnikliwej analizie oraz pogłębionej interpretacji zostały poddane dokumenty źródłowe (autoreferaty, recenzje, uchwały rad wydziałów) dostępne na stronie internetowej Centralnej Komisji, co pozwala sądzić, iż sformułowane wnioski i konkluzje są dobrze umotywowane w oparciu o wiarygodne i łatwe do potwierdzenia informacje. Przedmiotem badania były objęte wszystkie wnioski habilitantów, które wpłynęły do sekcji II Centralnej Komisji (nauki ekonomiczne) od chwili obowiązywania nowych przepisów i zostały zamieszczone na stronie internetowej CK do dnia 12 maja 2013 roku. Sformułowanie częściowych problemów badawczych miało służyć znalezieniu odpowiedzi na pytania dotyczące między innymi takich kwestii jak: liczba pozytywnie zakończonych postępowań, źródła finansowania prowadzonych badań, przyczyny negatywnych ocen, liczba publikacji naukowych, która w ocenie recenzentów stanowi bogaty dorobek naukowy, liczba lat od chwili uzyskania stopnia doktora przez poszczególne osoby, miejsca pracy i wieloletowość habilitantów (uczelnie publiczne i niepubliczne), szanse i możliwości rozwoju zawodowego, zasady i kryteria oceniania stosowane przez recenzentów. Syntetyczną charakterystykę postępowań awansowych przedstawiono w tabeli 1.

Na podstawie zebranych informacji o charakterze ilościowym można zauważyć, że na 34 sfinalizowane postępowania tylko 23 z nich (co stanowi 67,64 proc.) zakończyły się pozytywnym rozpatrzeniem wniosków,

¹⁹ Przyjęty podczas Zgromadzenia Ogólnego PAN w dniu 13 grudnia 2012 r. *Kodeks etyki pracownika naukowego* akcentuje zasady etyczne-moralne, jakie powinny obowiązywać w nauce – są to m.in. *poszanowanie godności człowieka, prawdomówność, uczciwość, uznanie prawa do wolności przekonań*. Bardzo krytyczne poglądy, a ponadto poważne zarzuty prezentuje w swoim opracowaniu Lilia Moroz-Grzelak, twierdząc, że *anonimowość recenzentów w konkursach na środki do realizacji badań czyni ich bezkarnymi, a ich działania odbiegają od norm etycznych przypominanych w kolejnych dokumentach*. Por. L. Moroz-Grzelak, *Etyka w badaniach naukowych a bezkarność anonimowych recenzentów*, „Nauka” 2013, nr 1, s. 77–79. Dlatego też jawność i przejrzystość w nowych postępowaniach habilitacyjnych nabiera istotnego znaczenia także z punktu widzenia promowania etycznych wzorców zachowań w nauce, co przyczynia się do tego, że recenzenci formułują swoje osądy (zarówno te pozytywne, jak i te negatywne) z większą ostrożnością, dążąc do tego, aby były wyrażane w przemyślany i uzasadniony sposób.

²⁰ Zob. sprawozdanie z działalności Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów w 2012 roku, <http://www.ck.gov.pl/index.php/sprawozdania/sprawozdanie-z-dzialalnosci-w-2011-roku>, [04.09.2013].

Tabela 1. Zestawienie prowadzonych postępowań habilitacyjnych w naukach ekonomicznych

Liczba wszystkich złożonych i opublikowanych wniosków w dziedzinie nauk ekonomicznych na stronie CK w badanym okresie: 70 (wnioski złożone przez kobiety 30, przez mężczyzn 40)					
Podstawowe miejsce pracy kandydatów					
Uczelnia publiczna: 55		Uczelnia niepubliczna: 12		Jednostki badawczo-rozwojowe/ /instytuty badawcze: 3	
Postępowania habilitacyjne prowadzone według znowelizowanych przepisów					
Ogółem liczba zakończonych postępowań – 34 (na dzień 12.05.2013 r.)		Postępowania rozpatrzone pozytywnie 23		Postępowania rozpatrzone negatywnie 11	
Zakończone postępowania habilitacyjne w poszczególnych dyscyplinach					
Nauki o zarządzaniu 16		Ekonomia 11		Finanse 7	
Rozpatrzone pozytywnie:	Rozpatrzone negatywnie:	Rozpatrzone pozytywnie:	Rozpatrzone negatywnie:	Rozpatrzone pozytywnie:	Rozpatrzone negatywnie:
12	4	7	4	4	3
Pozytywnie zakończone postępowania habilitacyjne					
Czas, jaki upłynął od momentu uzyskania stopnia doktora	4 lata	5–8 lat	9–12 lat	13–16 lat	powyżej 16 lat
Liczba habilitantów	kobiety: 1 mężczyźni: –	kobiety: 2 mężczyźni: 3	kobiety: 6 mężczyźni: 9	kobiety: – mężczyźni: 1	kobiety: 1 (24 l.) mężczyźni: –
Negatywnie zakończone postępowania habilitacyjne					
Czas, jaki upłynął od momentu uzyskania stopnia doktora	4 lata	5–8 lat	9–12 lat	13–16 lat	powyżej 16 lat
Liczba habilitantów	kobiety: – mężczyźni: –	kobiety: 3 mężczyźni: –	kobiety: 3 mężczyźni: 3	kobiety: – mężczyźni: –	kobiety: 1 (22 l.) mężczyźni: 1 (27 l.)
Pozytywnie zakończone postępowania habilitantów	Podstawowe miejsce pracy				
	uczelnia publiczna/instytut naukowy: 21 osób uczelnia niepubliczna: 2 osoby*				
Negatywnie zakończone postępowania habilitantów	uczelnia publiczna: 5 osób** uczelnia niepubliczna: 6 osób				

* Na podstawie innych źródeł można wskazać kolejną osobę reprezentującą niepubliczną uczelnię, która otrzymała habilitację (jest to macierzysta uczelnia habilitanta, która jako jedyna w Polsce posiada uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego w zakresie nauk o zarządzaniu i ekonomii). [http://www.kozminski.edu.pl/pl/kadra-i-badania/wyszukiwarka-pracownikow/wizytowka/?id=1929, \[04.09.2013\]](http://www.kozminski.edu.pl/pl/kadra-i-badania/wyszukiwarka-pracownikow/wizytowka/?id=1929, [04.09.2013]).

** Można dodatkowo zauważyć, że dwie z tych osób wcześniej były zatrudnione na etacie w szkole prywatnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji umieszczonych na stronie Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (według stanu na dzień 12.05.2013 r.)

a tym samym podjęciem uchwały przez stosowne rady wydziałów o nadaniu kandydatom stopnia naukowego doktora habilitowanego. Najwięcej pomyślnie rozpatrzonych wniosków (w odniesieniu do ogólnej liczby zakończonych postępowań w badanym okresie) przypada na dyscyplinę nauk o zarządzaniu – 30 proc. przewodów habilitacyjnych zakończyło się niepowodzeniem, podczas gdy najsłabiej wypadają awanse w dyscyplinie finanse, gdzie na 7 zakończonych postępowań, aż 3 (czyli 42 proc.) miały wynik negatywny.

Są to jednak wyłącznie dane liczbowe, które nie przybliżają w sposób istotny do właściwego zdiagnozowania, wyjaśnienia i zrozumienia procesu awansu

zawodowego w nauce oraz stosowanych w praktyce metod oceniania. Niezbędnym uzupełnieniem jest poszerzenie dociekań o wnioski z wnikliwej lektury treści autoreferatów oraz analizy charakterystycznych sformułowań zawartych w recenzjach, ze szczególnym uwzględnieniem czynników o charakterze jakościowym, które są trudno mierzalne, a mogą mieć kluczowe znaczenie dla prawidłowego zrozumienia końcowych konkluzji.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można zauważyć określone wspólne cechy wyróżniające grupę osób kończących z sukcesem postępowania habilitacyjne. Są to – z nielicznymi wyjątkami – osoby

pracujące ponad 10 lat na pierwszym etapie w renomowanej publicznej uczelni wyższej (a jednocześnie na uczelniach prywatnych), które bezpośrednio po studiach uzyskały szansę etatowego zatrudnienia na macierzystej uczelni na stanowisku asystenta. Zdecydowanie mniej liczną kategorię w tej grupie stanowią osoby posiadające doświadczenia zawodowe poza światem nauki²¹. Asystenci znajdowali zatrudnienie w katedrach, których kierownikami byli ich promotorzy, posiadający tytuł naukowy profesora. Najważniejsze jest jednak to, że ich promotorzy wykazywali ogromną życzliwość i przychylność, starając się ułatwiać rozwój naukowy swoim podwładnym. Co więcej, po zakończeniu doktoratu stawali się dla nich tzw. „opiekunami naukowymi”²², zapraszającymi do udziału we wspólnych projektach badawczych, wspólnego pisania referatów, redakcji monografii, zabierali na konferencje naukowe, umożliwiali nawiązywanie kontaktów i współpracy z innymi renomowanymi ośrodkami naukowymi (w Polsce jak również za granicą) – innymi słowy habilitant miał swojego przyjaznego i życzliwego mentora, który dzielił się z nim swoją wiedzą, służył radą i pomocą, aktywnie wspierając jego dalszy rozwój naukowy. Potwierdzenie wdzięczności za udzielane wsparcie i okazywaną przychylność ze strony promotora bądź innych wybitnych autorytetów naukowych można odnaleźć w wielu autoreferatach, gdzie habilitanci z imienia i nazwiska wymieniają osoby, którym dużo zawdzięczają, jeśli chodzi o pomoc na swojej drodze rozwoju naukowego.

Takie stwierdzenia są argumentem potwierdzającym tezę, że ważnym czynnikiem determinującym możliwość i szansę rozwoju są wskazówki, podpowiedzi, rekomendacje oraz aktywne wsparcie uzyskiwane od wybitnych przedstawicieli świata nauki, a także uwarunkowania instytucjonalne stwarzające możliwość nawiązywania współpracy z innymi wiodącymi ośrodkami naukowymi²³. W praktyce okazuje się, że bariery i utrudnienia w tym zakresie mogą stanowić istotną przeszkodę na drodze awansu, której pokonanie nie zawsze jest możliwe dla osoby planującej karierę naukową, bowiem zależy to od czynników zewnętrznych.

Kolejne spostrzeżenie odnosi się do źródeł finansowania badań. Za wyjątkiem kilku przypadków przeważająca większość habilitantów finansowała swoje badania ze środków publicznych – grantów MNiSW bądź projektów badawczych finansowanych przez NCN²⁴. Potwierdza to pogląd, że polskie państwo docenia rangę i znaczenie badań naukowych, a także podejmuje szereg cennych inicjatyw na rzecz inwestycji w szkolnictwo wyższe. Warto w tym miejscu zacytować słowa minister Barbary Kudryckiej, która podkreśla, że *państwo inwestuje w szkolnictwo wyższe ponad 10 miliardów złotych rocznie, by zagwarantować młodym Polakom jak najlepsze wykształcenie. Należy zgodzić się z opinią, że zbudowaliśmy prawo, które sprzyja odpowiedzialnej edukacji wyższej, a wiele zależy teraz od tego, jak z tych nowych możliwości skorzystają autonomiczne uczelnie wyższe*²⁵.

Szacując liczbę publikacji, jaka w ocenie recenzentów stanowi bogaty dorobek naukowy, trzeba zauważyć, że w wymiarze ilościowym opublikowanie po doktoracie łącznie ponad 30 opracowań naukowych jest postawą pozytywnej oceny – dobrym wynikiem. Takie kryterium liczbowe ma również swoje potwierdzenie w postępowaniach habilitacyjnych prowadzonych według dotychczasowej procedury²⁶. W zdecydowanej większości habilitanci posiadają w swoim dorobku powyżej 50 publikacji, a zdarzają się także przypadki, że jest to ponad 100 artykułów. Samo kryterium ilościowe nie jest jednak podstawą oceny, ponieważ – jak wspomniano wcześniej – liczą się również miejsce publikacji, a przede wszystkim jakość i walory merytoryczne opracowań. Do najczęściej używanych zastrzeżeń formułowanych przez recenzentów można zaliczyć następujące ogólnikowe zwroty: „opracowanie ma charakter przeglądowy”, „informacyjny”, „dydaktyczny”, „popularyzatorski”. W tym znaczeniu niektóre opracowania naukowe są uznawane za posiadające wyłącznie walory dydaktyczne, niewnoszące istotnego wkładu w rozwój nauki. O ile publikacje mające faktycznie charakter publicystyczny, ukazujące się na łamach gazet czy portali internetowych bądź tzw. poradników dla biznesu, należy bez wątpienia

²¹ Można ponadto zauważyć interesującą zależność, że postępowania awansowe osób posiadających wcześniejsze doświadczenia zawodowe poza uczelniami z reguły kończyły się negatywnie.

²² Stwierdzenia, że osoba sprawowała opiekę naukową nad habilitantami, można m.in. odnaleźć w treści laudacji z okazji jubileuszu pracy zawodowej profesorów w okolicznościowych monografiach. Por. W. Błaszczak, I. Bednarska-Wnuk, P. Kuźbik (red.), *Nurt metodologiczny w naukach o zarządzaniu. 50 lat pracy naukowej prof. zw. dr hab. Zofii Mikołajczyk*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica nr 234, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.

²³ W recenzjach habilitacyjnych za kryteria istotnej aktywności naukowej uważa się m.in. kontakty z wiodącymi polskimi i zagranicznymi instytucjami naukowymi poprzez aktywne uczestnictwo w konferencjach. Trzeba jednak dodać, że udział w konferencjach nie jest wyłącznie zależny od możliwości intelektualnych, woli i przejawianego zaangażowania po stronie habilitanta, lecz przede wszystkim wiąże się z kwestią wniesienia często wysokich opłat, stąd brak wsparcia ze strony uczelni może mieć rozstrzygające znaczenie.

²⁴ Zob. szerzej: kryteria oceny wniosków – załącznik nr 2 do uchwały Rady NCN nr 66/2012 z dnia 13.09.2012 r., załącznik nr 1 do Regulaminu przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych oraz staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, <http://www.ncn.gov.pl/finansowanie-nauki/dla-ekspertow>, [04.09.2013].

²⁵ Por. B. Kudrycka, *Deregulacja zawodów zaczęła się na uczelniach*, <http://forumakademickie.pl/fa/2012/04/deregulacja-zawodow-zaczela-sie-na-uczelniach/>, [04.09.2013].

²⁶ Por. przewody i postępowania habilitacyjne, <http://www.kozminski.edu.pl/pl/kadra-i-badania/stopnie-i-tytuly-naukowe/przewody-i-postepowania-habilitacyjne/>, [04.09.2013].

uznać za osiągnięcia w zakresie działalności popularyzującej naukę, o tyle kwalifikacja i ocena monografii służących jednocześnie jako podręczniki nie zawsze wydaje się jednoznaczna i łatwa do zrozumienia. Z drugiej zaś strony pozytywnie zrecenzowane monografie habilitacyjne są właśnie polecane jako cenne opracowania o charakterze teoriopoznawczym i dydaktycznym, z których powinni korzystać nie tylko studenci i pracownicy naukowcy, ale również praktycy zarządzania. Jest zatem bardzo ważne, aby przygotowując artykuły naukowe czy książki, nie tylko dokonywać przeglądu dotychczasowego stanu wiedzy w danym obszarze, ale przede wszystkim starać się uwypuklać problemy badawcze i zagadnienia, które nie były dotąd wnikliwie eksplorowane przez innych naukowców. Dlatego też warto prezentować nowe spojrzenia, wskazywać możliwe kolejne obszary dociekań, argumentując jednocześnie ich celowość, a także przedstawiać własne przemyślenia i wnioski – tj. rozwijać i wzbogacać dotychczas popularyzowane w literaturze teorie, ponieważ takie podejście może być uznane za przejaw twórczości wnoszącej istotny wkład w rozwój nauki. Można zatem powiedzieć, że oceniana jest również zdolność do kreowania nowych idei i przemyśleń naukowych, a także formułowania oryginalnych problemów czy odkrywania nowych obszarów badawczych²⁷. Analiza udostępnionych recenzji skłania ponadto do wniosku, że recenzenci kładą szczególny nacisk na ocenę wkładu w rozwój nauki, a nawet jeśli habilitant wykazuje ponadprzeciętne osiągnięcia organizacyjne bądź dydaktyczne, nie zawsze może to rekompensować niedociągnięcia w tym pierwszym obszarze.

Kolejnym czynnikiem związanym z publikacjami są tzw. indeksy bibliometryczne zawarte w rozporządzeniu MNiSW, m.in. sumaryczny *impact factor* według listy „Journal Citation Reports” (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania, cytowania według bazy Web of Science (WoS) i wskaźnik Hirscha²⁸. Lektura recenzji w pozytywnie zakończonych postępowaniach pokazuje, że w zdecydowanej większości te kwestie nie były artykułowane i poddawane krytycznej ocenie recenzentów, ponieważ sami habilitanci w swoich

autoreferatach nie zawsze odnosili się do tych wskaźników. Trzeba zgodzić się z poglądem B. Nogalskiego, który na posiedzeniu plenarnym Centralnej Komisji stwierdził, że *procedury te [w postępowaniu habilitacyjnym] są „zdehumanizowane” – nie liczy się człowiek, lecz obróbka papierów*. W dalszej części swojej wypowiedzi zaapelował on o podjęcie działań na rzecz zmiany przepisów dotyczących postępowania w sprawie nadawania stopnia doktora habilitowanego²⁹. Trzeba bowiem pamiętać, że samodzielni pracownicy naukowcy nie tylko mają obowiązek prowadzenia badań, ale również są odpowiedzialni za dydaktykę³⁰ (prowadzenie zajęć i wykładów dla studentów) oraz wychowywanie przyszłych pokoleń kadry akademickiej. Jak wynika z przytoczonych stwierdzeń, nawet sami recenzenci dostrzegają pewne mankamenty nowych procedur, co przede wszystkim znajduje swoje potwierdzenie w opiniach uzyskanych od osób, które za wszelką cenę starały się wszcząć postępowania na starych zasadach.

Rozpoznanie przyczyn negatywnych ocen sformułowanych przez recenzentów wymaga szczególnie wnikliwych i analitycznych dociekań, które swoim zakresem powinny obejmować szereg relevantnych przesłanek i mogą być czasami trudne, ponieważ w pewnym stopniu również będą obciążone subiektywizmem. Można jednak wskazać kilka ważnych zastrzeżeń, niebudzących wątpliwości interpretacyjnych, np. jeśli opinia recenzenta zawiera merytoryczne uzasadnienie, iż dorobek naukowy nie pokrywa się z zakresem danej dyscypliny naukowej, zważywszy dodatkowo na fakt, że zakres został podany do publicznej wiadomości w Komunikacie CK. Podobnie jak w przypadku jasno wskazanych oczywistych błędów formalnych oraz merytorycznych zawartych w pracach, argumentacja może wydawać się uzasadniona i racjonalna. To właśnie pogłębiona i wnikliwa analiza komparatywna dostępnych autoreferatów, recenzji, a także ostatecznych rozstrzygnięć, powinna stanowić dla młodych pracowników nauki cenne źródło wiedzy i podpowiedzi, jakich błędów należy unikać, na co trzeba zwracać uwagę, a także w jaki sposób rozwijać i doskonalić umiejętności naukowo-badaw-

²⁷ Można sądzić, że pożądanym jest także dostrzeganie konkretnych zjawisk i widocznych problemów występujących w rzeczywistości organizacyjnej i poszukiwanie ich rozwiązań na gruncie naukowym.

²⁸ G. Racki i A. Drabek podkreślają, że wskaźniki cytowań są wnikliwie brane pod uwagę w procesie ewaluacji dorobku naukowego, co znajduje swoje odzwierciedlenie w procedurach konkursowych Narodowego Centrum Nauki. Zwracają ponadto uwagę na fakt, że *niezbyt precyzyjne kryteria oceny i różnorodne źródła danych odnośnie cytowań rzutują na nieporównywalność wielu informacji, a tym samym obniżają wiarygodność wszelkich tego typu statystyczno-porównawczych analiz*. Zob. szerzej: G. Racki, A. Drabek, *Cytowania i wskaźnik Hirscha: gdzie szukać, jak obliczać?*, <http://forumakademickie.pl/fa/2013/02/cytowania-i-wskaznik-hirscha-gdzie-szukac-jak-obliczac/>, [04.09.2013]. Pojawiają się także poradniki, które zawierają wskazówki i podpowiedzi, w jaki sposób upowszechnić informacje o swoim dorobku naukowym, teoretycznie zwiększając potencjalną szansę na cytowania. Zob. szerzej: E. Kulczycki, *Jak dodać prace do Google Scholar i zwiększyć liczbę cytowań oraz indeks Hirscha*, Stowarzyszenie EBIB, Poznań 2013, <http://ekulczycki.pl/poradnik/>, [04.09.2013].

²⁹ Zob. szerzej: Protokół z posiedzenia plenarnego Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, 30.01.2013 r., <http://www.ck.gov.pl/>, [04.09.2013].

³⁰ Samodzielni pracownicy w praktyce są przede wszystkim potrzebni do minimum kadrowego, aby uczelnia mogła prowadzić studia na określonym poziomie, a także do uzyskiwania uprawnień do nadawania stopni naukowych przez daną jednostkę organizacyjną.

cze. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że zapoznanie się z tymi dokumentami jest bardzo pomocne w zwiększaniu samoświadomości. Dodatkowo może skłaniać do pewnych refleksji, które mogą prowadzić do zauważenia interesujących koincydencji³¹. Cennym eksperymentem myślowym, będącym zarazem weryfikacją słuszności wyobrażeń na temat kryteriów oceny dorobku powstałych w rezultacie lektury upublicz-nionych dokumentów, może być podjęcie próby (po przeczytaniu autoreferatu) sformułowania predykcji dotyczącej konkluzji, jakie pojawią się w przyszłych recenzjach. W takim rozumowaniu niezwykle pomocne będą wykreowane w naszej świadomości przesłanki decyzyjne, ukształtowane na bazie wnikliwej lektury dotychczasowych autoreferatów i końcowych rozstrzygnięć. Zbadanie trafności naszego procesu analitycznego myślenia i umiejętności wyciągania wniosków jest łatwe do potwierdzenia, bowiem za jakiś czas na stronie internetowej CK udostępnione zostaną recenzje i ostateczna decyzja – uchwała organu kolegialnego w sprawie nadania (lub odmowy nadania) stopnia naukowego.

Jeśli chodzi o problem wieloletowości osób ubiegających się o stopień doktora habilitowanego, wyniki badań potwierdzają, że to zjawisko jest również dla nich charakterystyczne, bowiem zdecydowana większość prowadzi zajęcia na kilku uczelniach, chociaż nie zawsze jest to zatrudnienie na etacie. Znamienne jest to, że podstawowe miejsce ich pracy stanowi uczelnia publiczna, a uczelnia niepubliczna jest źródłem dodatkowych przychodów finansowych. Z kolei przedstawiciele uczelni prywatnych (w tym również osoby, które z sukcesem zakończyły postępowanie awansowe) najczęściej łączą etatową pracę i stanowiska funkcyjne w dwóch niepublicznych szkołach wyższych.

Podsumowanie

Postępowania habilitacyjne zawsze wywoływały i będą wywoływać duże zainteresowanie i uzasadnione emocje, niemniej jednak trzeba wyraźnie zaznaczyć,

że wprowadzone zmiany bez wątpienia wnoszą jawność i przejrzystość procedur, co należy oceniać ze wszech miar pozytywnie. Z drugiej strony można zauważyć, że zniesienie kolokwium habilitacyjnego tak naprawdę nie spowodowało uproszczenia bądź ułatwienia ścieżki rozwoju zawodowego, ponieważ podwyższono znacząco wymagania związane z dorobkiem naukowym i inne wymogi, których spełnienie nie jest zależne wyłącznie od samego habilitanta, gdyż kluczowe znaczenie ma miejsce pracy i wsparcie ze strony uczelni.

Zaprezentowane rozważania nie wyczerpują złożoności omawianego zagadnienia, lecz mogą stanowić punkt wyjścia oraz inspirację do dalszych analiz, wskazując możliwe kierunki, cząstkowe problemy badawcze, czynniki i uwarunkowania, które warto dostrzegać. Interesującym zagadnieniem (wyzwaniem dla innych badaczy) może być przeprowadzenie porównywalnych analiz w odniesieniu do innych dziedzin nauki lub np. zbadanie rozbieżności pomiędzy rekomendacjami zawartymi w recenzjach z ostateczną decyzją podejmowaną przez radę wydziału. Z perspektywy minionego okresu (tj. od początku obowiązywania nowych procedur) wydaje się, że przedstawione analizy mogą być przydatne dla osób, które będą się w przyszłości starały o przeprowadzenie postępowań według znowelizowanych przepisów, a więc dla wszystkich habilitantów składających wnioski po 30 września 2013 roku.

Polemiczny charakter zawartych w opracowaniu wypowiedzi może ponadto zachęcić do pozytywnych przemyśleń, że warto równać do najlepszych i uczyć się na błędach innych. Jest jednak ważne, aby nie zatracić z pola widzenia tego, co jest naprawdę ważne i priorytetowe w nauce, tj. dążenia do własnego rozwoju intelektualnego, odkrywania sposobów i metod lepszego poznawania złożonej rzeczywistości organizacyjnej, i przede wszystkim dochodzenia do prawdy jako wartości nadrzędnej³². Do tego potrzebna jest harmonia i równowaga aktywności w ramach obowiązków dydaktycznych oraz pracy naukowej, a także świadomość, że rozwój naukowy

---

³¹ Zdarzyło się kilka (5) przypadków, kiedy osoby wskazane we wniosku przez habilitantów do przeprowadzenia postępowania nie mogły wyrazić zgody na otwarcie przewodu, ponieważ procedury były prowadzone przez inną radę wydziału. W takich sytuacjach zdarzało się, iż druga rada wydziału podejmowała decyzję negatywną, ale wystąpiły również przypadki pomyślnego zakończenia postępowania. Charakterystyczne dla większości habilitantów było to, że jeśli wskazywali inną radę wydziału do przeprowadzenia habilitacyjnego niż na macierzystej uczelni, miało to przede wszystkim związek z faktem braku posiadania stosownych uprawnień przez uczelnię macierzystą. Tylko w jednym przypadku osoba pracująca na uczelni publicznej, na wydziale posiadającym stosowne uprawnienia, wskazała do przeprowadzenia procedury inną jednostkę organizacyjną (to postępowanie zakończyło się negatywnie). Można zatem powiedzieć, że osoby, które zdecydowały się na wybór nowej procedury, uczyniły to dlatego, że w ich miejscu pracy wydział nie posiadał odpowiednich uprawnień, a dodatkowo nie miały poparcia i zgody innej jednostki organizacyjnej na przeprowadzenie postępowania na dotychczasowych zasadach.

³² Podstawowym celem nauki jest dążenie do prawdy. Jerzy Marian Brzeziński, zgadzając się z poglądami Kazimierza Twardowskiego i Leszka Kołakowskiego, uważa, że poznawanie prawdy jest *naczelną wartością wyznaczającą sens istnienia takich instytucji jak Uniwersytet czy Akademia*. Dążeniu ku prawdzie powinna być podporządkowana działalność badawcza naukowców i (szeroko pojmowana) działalność dydaktyczna: *przekazywanie nowej wiedzy, kształtowanie umiejętności oraz formowanie nowych pokoleń*. Zob. J.M. Brzeziński, *Po co Akademia? O dostojeństwie nauki*, „Nauka” 2012, nr 2, Polska Akademia Nauk, Warszawa, s. 29.

następuje wraz ze zdobywaniem doświadczenia i każdy powinien wypracować swoją drogę, która będzie najbardziej zbliżona do jego zainteresowań, potrzeb i oczekiwań.

Bibliografia

J. Apanowicz, *Charakterystyka wiedzy o zarządzaniu*, [w:] B. Nogalski, J. Apanowicz, R. Rutka, A. Czermiński, M. Czerska, *Zarządzanie organizacjami*, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2002.

J. Apanowicz, *Metodologiczne elementy procesu poznania naukowego w teorii organizacji i zarządzania*, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu w Gdyni, Gdynia 2000.

W. Błaszczuk, I. Bednarska-Wnuk, P. Kuźbik (red.), *Nurt metodologiczny w naukach o zarządzaniu. 50 lat pracy naukowej prof. zw. dr hab. Zofii Mikołajczyk*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Oeconomica nr 234, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.

J.M. Brzeziński, *Po co Akademia? O dostojności nauki*, „Nauka” 2012, nr 2.

M. Ciesielski, *Model rozprawy habilitacyjnej w naukach o zarządzaniu*, „Przegląd Organizacji” 2011, nr 10.

L. Moroz-Grzelak, *Etyka w badaniach naukowych a bezkarność anonimowych recenzentów*, „Nauka” 2013, nr 1.

Netografia

Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2011, http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Publikacje/20110216_MNISW_broszura_210x210.pdf.

Kodeks etyki pracownika naukowego, załącznik do uchwały nr 10/2012 z 13.12.2012r, Warszawa 2012, http://www.instytucja.pan.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=174&Itemid=205.

B. Kudrycka, *Deregulacja zawodów zaczęła się na uczelniach*, <http://forumakademickie.pl/fa/2012/04/deregulacja-zawodow-zaczela-sie-na-uczelniach/>.

E. Kulczycki, *Jak dodać prace do Google Scholar i zwiększyć liczbę cytowań oraz indeks Hirscha*, Stowarzyszenie EBIB, Poznań 2013, <http://ekulczycki.pl/poradnik/>.

Postępowania awansowe w dziedzinie nauk ekonomicznych, <http://www.ck.gov.pl/index.php/postepowania-awansowe/postepowania-habilitacyjne/dziedzina-nauk-ekonomicznych>.

Protokół z posiedzenia plenarnego Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, 30 stycznia 2013 r., <http://www.ck.gov.pl/>.

Przewody i postępowania habilitacyjne, <http://www.kozminski.edu.pl/pl/kadra-i-badania/stopnie-i-tytuly-naukowe/przewody-i-postepowania-habilitacyjne/>.

G. Racki, A. Drabek, *Cytowania i wskaźnik Hirscha: gdzie szukać, jak obliczać?*, <http://forumakademickie.pl/fa/2013/02/cytowania-i-wskaznik-hirscha-gdzie-szukac-jak-obliczac/>.

Regulamin przyznawania środków na realizację zadań finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w zakresie projektów badawczych oraz staży po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, <http://www.ncn.gov.pl/finansowanie-nauki/dla-ekspertow>.

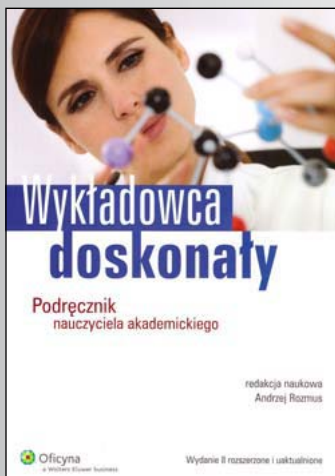
Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196 poz. 1165), http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Menu02&news_cat_id=117&layout=1&page=0.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 204 poz. 1200), http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Menu02&news_cat_id=117&layout=1&page=0.

Sprawozdanie z działalności Centralnej Komisji, <http://www.ck.gov.pl/index.php/sprawozdania/sprawozdanie-z-dzialalnosci-w-2011-roku>. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20110840455>.

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595, ze zm.), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20030650595>.

POLECAMY

Andrzej Rozmus (red.)

Wykładowca doskonały. Podręcznik nauczyciela akademickiego, wyd. II
Wolters Kluwer, Warszawa 2013

Polecamy wyjątkową na polskim rynku publikację adresowaną do nauczycieli akademickich. Zespół autorów opisuje w niej zagadnienia związane z codzienną pracą nauczycieli: przygotowanie do zajęć, kwestie komunikacji, głosu, wymowy, styl prowadzenia zajęć, metody oceniania czy też pracę ze studentami niepełnosprawnymi. W książce zamieszczono wiele zestawień, przykładów, modeli, motywatorów i porad. Zawiera także zestawy ćwiczeń oraz wykaz rekomendowanej literatury pomocnej w dalszym samodzielnym doskonaleniu się. Czytelnicy znajdą w niej odpowiedzi na wiele nurtujących ich pytań dotyczących dydaktyki i pracy ze studentami.

Publikację można nabyć w księgarni internetowej wydawnictwa:

<http://www.profinfo.pl>.